

■ Του ΧΑΡΗ
ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Αναδιφώντας το χθες (184)

Ιστορικός περίπατος στο Ρέθυμνο της Γερμανοκατοχής

οι εκπαιδευτικοί, στο όνομα των οποίων πραγματοποιήθηκε, προσηγορεύει. Φαίνεται ότι η μεγάλη συμμετοχή στις πρώτες ξεναγήσεις, Ρέθυμνο του τρόμου, της γεύσης και της Αναγέννησης, ήταν πιστευτή, αφού αυτοί ιστορικούς περιπάτους πάντα κάτι μένει να πειστούν. Όσοι και αν είναι ιστορικοί, έχουν έτσι την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με τους βιωματικούς δρόμους.

Ημέρες Ρεθύμνου 2001 και η πρώτη του τις τρεις ξενάγησης από ο συντάκτης των «Αναδιφύσεων» έχει αναλάβει να σχεδιάσει και να πραγματοποιήσει, με τον τίτλο **Περιήγηση στην εκπαιδευτική ιστορία του Αγίου Βασιλείου**, πραγματοποιήθηκε με επιτυχία. Οφείλω να διευκρινίσω εδώ ότι η επιτυχία αναφέρεται στη διεξαγωγή της και όχι στη συμμετοχή ξεναγουμένων, που ήταν λίγοι, μεταξύ των οποίων άρχιστοι. Αυτό όμως δεν με αποτρέπει, στο θαλάσσιο μέντο, από να πω, πέρασε. Παρ' όλα αυτά, οι ό,τι οι συμμετέχοντες, όσοι και παρήν την ιστορία μέσα από

μας φιλοξένησαν άνθρωποι που αγαπούν τον τόπο τους και θυσιάζουν γι' αυτόν χρόνο και χρήμα: ο Μανώλης Ζαμπετάκης και η Χρύσα Καλιγιάννη, οι πατέρες Ιάκωβος και Βαρθολομαίος, η Μαρία Καλατζιδάκη, ο Δημήτρης Παπαδάκης, ο Αντώνης Τσουραδαλάκης και η Τέτα Νικηφοράκη. Τους ευχαριστούμε και τους ευχόμαστε να είναι πάντα υγιείς και δυνατοί.

Ὅπως «ἀναγιγί-
σκει» την προφητοί-
αν εξβοδάμα, ο
εκπαιδευτικός περι-
πατος στον Ἀγίον Βασι-
λὸν περιλάμβανε ὡς
οὐκ ἴσους στον Ἅγιο Ἰωάν-
νη Καμένε, στη Μύρ-
ρον, στη Μονὴ Πρέ-
βελι, στο Σπήλι, το
Ἅγιο Πνεῦμα Κισσού,
στον Πλατανέε και στις
Μελέχους, Παντού-
μας υποδέχτηκαν και
και θασιάζουν γι' αὐ-
τὴν Καλὴν ἡμέραν, ο πατέ-
ρ ἡμετέρος Παπαδάκης,
ευχαριστοῦμε και τους

νατικό τρόπο σε ερωτήματα, όπως πώς προετοιμάστηκε το Ρέθυμνο από τους Βομβάρδισμούς, ποιοι ήταν οι «μπουκαδόροι», πόσοι Ρεθεμνιώτες πέθαναν από «κείνα» στην Κατοχή και πόσοι άλλοι εκτελέστηκαν, ποιοι ήταν οι «καπετανίστες» που δαπάνησαν περισσότερες σφαίρες κατά τον εμφύλιο για Έλληνες παρά για Γερμανούς στην Κατοχή και πόσοι Ρεθεμνιώτες παραπέμφθηκαν σε δικασί-
λοιγοι.

την επόμενη Τετάρτη 13 Οκτωβρίου, 77^η επέτειο της απελευθέρωσης του Ρεθύμνου από τα γερμανικά στρατεύματα, θα πραγματοποιήσουμε τη δεύτερη ετήσια Έκθεση για την Εξάνηψη, με τον τίτλο **Ιστορικός περίπατος στο Ρέθυμνο της Γερμανοκρατίας**. Σ' αυτόν θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε με βιωτική το Ρέθυμνο για τους περισσότερους από τους βομβαρδισθέντες πύργους από τους Γερμανούς ήταν οι «κατεπάντις» φυλίου για Έλληνες παρά παρατέμφθηκαν ως δω-

γός Μπλοκ, ο Χανς Τούρλορ και ο διαβόητος για τις ωμότητες
λήφθηκαν τον ρόλο του, οπότε και τον εκτόπισαν στο στρατό
φερε να επιζήσει και να επανέλθει σώος στο Ρέθυμνο.

Παραθέτω εδώ μερικές από τις στάσεις ξενάγησης. Στη μέση της οδού **Χορτάτζη** υπομόναστε την μέχρι το 1991 οικία Νικολάου Ανδρουλιδάκη, ο οποίος υπήρξε σημαντικών αντιστασιακός. Ο ίδιος έμενε στο ισόγειο, ενώ ο όροφος είχε επιταχθεί και χρησιμοποιούσαν ως έδρα της Kreis Kommandantur, ενώ εδώ στεγαζόταν παράλληλα το Γραφείο Εργασίας. Η ερημική συνύπαρξη με ναζιστές αξιωματικούς, όπως ο λοχαγός Λούτς, διακόπηκε όταν αντέδρασε ο Μαουτχάουζεν, όπου κατά-

νώλης / Φραγκιάς κ.λπ.». Στο κτήριο αυτό, μετά την εκτέλεσή του, είχε εγκατασταθεί το αρχηγείο της Εθνικής Οργάνωσης Ρεθύμνης (ΕΟΡ). Στο οικόπεδο της **παρالياκής πολυκατοικίας**, παλιότερα οικίας Πετυχάκη και Γιώργου Παπαδάκη, οι δυνάμεις κατοχής είχαν δημιουργήσει υπόγειο πυροβολείο.

Στην οδό **Γιαμπουδάκη**, στη θέση που σημερινού ξενοδοχείου, στο τότε σπίτι και αποθήκη ελαιολάδου, χαρουνιού και βρώσιμου του θεωρούμενου ως δωσίλογου Ευάγγελου Φραγκιά, θυμόμαστε το σχετικά τραγούδι: «Καράβας, Αλεξομασή του, είχε εγκατα-
»). Στο οικόπεδο της αι Γιώργου Παπαδό-
λοιο.

στη Δεκέλεια. Στον **Άγνωστο Στρατιώτη** φέρνουμε στη μνήμη μας τον Κωνσταντίνου Καλοκύρη, μεταγενέστερα ακαδημαϊκό καθηγητή, που είχε συγγράψει βιβλίο Γερμανικής, το οποίο ο καθηγητής Louis Schipfer δίδασκε στα γυμνάσια απέναντι και θηλέων της πόλης. Μπροστά στο **μνημείο** του Άγνωστου Στρατιώτη θυμόμαστε τη συμβολική αντιστασιακή κατάθεση στεφάνων από άγνωστους τον 25^ο Μαρτίου 1944.

Στη **Μαρίνα** είχε ανεκφυλάκτο το 1996 και φυλαχτεί αγγλικο βουβαρδιστικος αεροσκαφος που είχε πέσει ανοιχτά του αεροδιαδρόμου Πηγής και που σήμερα εκτίθεται αναπαλαιωμένο στο Μουσείο Πολεμικης Αεροπορίας μνήμης μας τον Κωντή, που είχε συγγράφει διδασκε στα γυμνασια και στο **μνημείο** του Αγνώστου κατάθεσης στεφάνου

Σιμυρναίου, που είχε διατελέσει αρχιμουσικός της Φιλαρμονικής μετά πραγματοποιήθηκε παρέλαση προς τον «Έσπερο» και τη σας, στην περιοχή **Σκάρπα**, τελείωνε την εποχή στην οποία οποία κατά τη διάρκεια της Κατοχής ήταν συρματοπλεγμένη.

Στον Άγνωστο Στρατιώτη κατέθεσαν επίσης στεφάνια κι από εδώ ξεχυθήκαν οι Ρεθεμνιώτες, με το που αποχωρήσαν οι δυνάμεις κατοχής, τραγουδώντας το σουζέ της εποχής «Καλώς ήρθες Ειρήνη ξανά στην ωραία μας χώρα» της Σοφίας Βέμπο αλλά και το «Βροντάει ο Όλυμπος αστράφτει η Γκίώνα», σε μουσική του Άκη Γμου Ρεθύμνης. Αμέσως. Στο ύψος της θάλασσας η Προκυμιά, η

Η Κλιμάκιο είχε τη δυνατότητα αποβιβάσεως των στρατευμάτων σε όποιο λιμάνι επιθυμούσε, ελεύθερο εχθρό. Τα πράγματα όμως εξελίχθηκαν διαφορετικά. Επί ημερών η θάλασσα έβραζε πτώματα, αφού τα πλοία δια βυθίστηκαν από τον βρετανικό στόλο, που ναυλοχούσε βόρεια της Κρήτης. Οι Ρεφερνιώτες τα έβαζαν εκτελώντας αγγαρείες. Το ίδιο συνέβη και το έτος 1943, όταν τα πλοία Sinfra και Petrella, που μετέφεραν Ιταλούς αντιφασίστες, μετά την συνθηκολόγηση της χώρας τους, βυθίστηκαν από αγγλικά υποβρύχια.

Οι Ρεθερνιώτες που κατοικούσαν στην **Προκυμαία** είχαν μείνει έκπληκτοι τη νύχτα της 20ής Μαΐου 1941, ακούγοντας τις ομοβροντίες και βλέποντας τις λάμψεις στο πέλμας και μη γνωρίζοντας ότι ο βρετανικός στόλος κατέστρεχε, το 1^ο Γερμανικό μάρμας σε όποιο λιμάνι διαφορετικά. Επί ημέρας, οι Ρεθερνιώτες που έβγαζαν τα πλοία Σίνφρα και συνθηκολόγηση της

ΤΟΥΡΚΩΤΗΣ η Κλινική Δανδόλο (σήμερα Εθνική Τράπεζα) είχε επιταχθεί από την Orts Kommmandatur και στο υπόγειό της πραγματοποιούνταν βασανιστήρια. Μετά την Απελευθέρωση είχε καταληφθεί από την Εθνική Οργάνωση Ρεζιστάνς. Στο **απάνταν κτήριο** θα θυμηθούμε ότι το αρχικό κτίσμα είχε καταστραφεί από τους βομβαρδισμούς. Το μετέπειτα ανοικοδομημένο εκεί κτήριο Παπαδουράκη είχε αποτελέσει πολιτικό γραφείο του βουλευτή Παύλου Βαρδινουάνη, ο οποίος είχε συλληφθεί σε εφημερί ηλικία ως αντιστάσια. **Καταδικάστηκε** σε θάνατο, δραπετεύσει και φυγαδεύτηκε στην Αίγυπτο.

Στο **ελαιοτριβείο Μουσούρου** στην οδό Κριτοβουλίδου λειτουργούν σαράντα γερμανικά μαγειρεία και οι αγγαρευμένοι Ρεθεμνιώτες κατάφεραν να υπερασπίσουν φαγητό, βράζοντας το έξι με διάφορα στρατηγήματα ή έστω φροντίζοντας να καθαρίζουν βαθιά τις πατάτες και πετώντας στη συνέχεια τις φλούδες τους στον δρόμο, σε πεινασμένους συμπολίτες τους. Στη **Λεωφόρο Κουα** (Εθνική Τράπεζα) είχε επιταχθεί από τητς πραγματοποιούνταν βασιανιστική κηφιδε από την Εθνική Οργάνωση δομούμε ότι το αρχικό κτίσμα είχε καταμετέπειτα ανοικοδομημένο εκεί κτηνιτικό γραφείο του βουλευτή Παύλου είσε εφηβική ηλικία ως αντιστασιας υους και φυγαδεύτηκε στην Αίγυπτο.

Στις 14 Οκτωβρίου 1944 ο ΕΛΑΣ (Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός) πραγματοποιεί στη **Λευφόρο** παρέλαση, που είχε και την έννοια της επίδειξης δύναμης, με επικεφαλής τη Δημοτική Φιλαρμονική, υπό τον αρχιμουσικό της Νικόλαο Γκίνο. Στο κινηματοθέατρο **Έσπερος**, που ήταν οικοδομημένο στη δυτική πλευρά της πλατεϊούλας, οι γερμανικές δυνάμεις μετά από μπλόκο της 7ης Σεπτεμβρίου 1944 σε οπία τα Ρεθυμνίω, τους είχαν συλλάβει και τους κρατούσαν εκεί επί πολλές ώρες, προσπαθώντας να καταπνίξουν προκαταβολικά την όποια αντίδραση, ενόψει της σύμπτυξής τους στα Χανιά. Κατά τη διάρκεια της Κατοχής ο κινηματογράφος είχε επιταχθεί (Soldatenheim – Κίνο), προκειμένου οι γερμανικές δυνάμεις κατοχής να ψυχαγωγούνται με ταινίες προπαγάνδας.

Στη νοτιοανατολική αίθουσα του **2^{ου} Δημοτικού Σχολείου** είχαν μεταφερθεί κατά την Κατοχή και διατηρήθηκαν και μεταγενέστερα τα εκθέματα του Αρχαιολογικού Μουσείου (εικόνα), που μέχρι τότε στεγαζόταν σε κτήριο της οδού Καστρινογιαννάκη, το οποίο είχε πληγεί από τους βομβαρδισμούς. Στον **Όκο Παυδάς** τα σημάδια των βομβαρδισμών στον δικό του τοίχο διατηρούνται μέχρι και πριν από δύο δεκαετίες. Οι μαθητές είχαν απομακρυνθεί απ' αυτόν, εφόσον μετά την κατάληψη του Ρεθύμνου λειτουργούσαν εκεί Φρουραρχείο και μαγειρεία. Εδώ συγκεντρώθηκαν οι συλληφθέντες άνδρες της περιοχής στο μπλόκο της 7ης Σεπτεμβρίου 1944 και αναζητήθηκαν 15 πολίτες, μερικοί από τους οποίους και εντοπίστηκαν.

κη, την οποία οι ιδιοκτήτες της βιομηχανίας είχαν δωρίσει στον Δήμο Ρεθύμνης, στεγάζοντας έκτοτε τη Δημοτική Φιλαρμονική. Οι βομβαρδισμοί την κατάσταση ερείπιτο. Ο σταγαμένος ναός των **Τεσσάρων Μαρτύρων**, αλειτούργητος μέχρι τότε, είχε μετατραπεί κατά την Κατοχή σε χώρο σταθιασμού ζώων και παρκάριας στρατιωτικών μοτοσυκλετών και αυτοκινήτων, με την κατασκευή χωμάτινης ράμπας εισόδου στο επίπεδο του δαπέδου του.

Στο **Γυμνάσιο Θηλέων** κατά την Κατοχή οι μαθήτριάς του κι οι μαθήτρές του Γυμνασίου Αρρένων, τωनों οποίων το δικακήριο είχε επιταχθεί, έκαναν μάθημα εκ περιτροπής πρωί απόγευμα. Στη θέση του κτηρίου του **πρώην ΟΤΕ** βρισκόταν μέχρι το 1941 η οικία Νικολάου και Μαρίας Καστανιά

Πρόταση ανάγνωσης

Αυτή τη φορά η επιλογή ανάγνωσης δεν είναι δύσκολη. Το βιβλίο, μικρό σε μέγεθος, τιτλοφορείται **Ιστορικός περίπατος στο Ρέθυμνο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, της Κατοχής και του Εμφυλίου**, έχει συγγραφέα τον συντάκτη των «Αναδιφίσεων» και υπότιτλο «100+75 στάσεις στον τόπο και στον χρόνο». Θα προσφερθεί από την ΚΕ-ΔΗΡ στους συμμετέχοντες στην εκδήλωση στο Σπίτι του Πολιτισμού, οι οποίοι -σημειωτέον-οφείλουν να είναι εμβολιασμένοι (ή νοσησάντες κ.λπ.) να να φορούν την απαραίτητη μάσκα. Ευτυχώς, αυτή δεν πρέπει να είναι αντισφυσιογόνα πολεμική αλλά αλήθ, καλυπτική της μύτης και του στόματος! Όσοι πιστοί, προσέλθετε!

* Ο Χάρης Στρατιδάκης είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός

Ο ιστορικός περιπάτος μας, που θα έχει πολλές ακόμα στάσεις, **θα ξεκινήσει στις 6.00 μ.μ. από τον Άγιοστο Στρατιώτη**, θα καταλήξει στις **7.30 μ.μ. στο Σπίτι του Πολιτισμού**, όπου θα έχουμε την απαραίτητη στις ξεναγήσεις μας προβολή-συζήτηση.

Εκεί θα κάνουμε, χρησιμοποιώντας φωτογραφικό υλικό, εκατό στάσεις στο Ρέθυμνο της Γερμανοκατοχής και θα έχουμε την ευκαιρία να ακούσουμε μια σύντομη εισήγηση για τη διατροφή της δύσκολης εκείνης περιόδου.

Αν μάλιστα προλάβουμε να το ετοιμάσουμε, θα σας κεράσουμε στην έξοδο κάποιο σχετικό παρασκεύασμα, εν είδει κατοχικού συσσιτίου!

